

Semmi más nem érdekel ennyire szenvedélyesen

Beszélgetés Tompa Andrea íróval, színikritikussal

SZABÓ SZILÁRD

KÖLLŐ KATALIN

– Második kiadását érte meg A hóhér háza című, 2010-ben megjelent első regényed, amelynek témája szorosan kötődik Kolozsvárhoz, hozzád. Nagyon személyes, családtörténeti, dokumentarista jellegű könyv, de nyilván fikció is van benne. Aztán 2013-ban megjelent a másik regényed, a Fejtől s lábtól, amely szintén erdélyi tematikájú, amelynek már négy kiadása van. 25 éve Magyarországon élsz, mégis mindkét regényed Kolozsvárhoz, illetve Erdélyhez kötődik. Úgy tudom, hogy a következő munkád témája is nagyon szorosan ehhez a városhoz fűződik.

– Igen, és ennek nincs vége, meg nem is látom a végét. Amennyire írógéppel előre látom önmagam, úgy érzem, hogy ezeknek a kolozsvári köröknek a közeljövőben nem lesz végük.

– Ez egyfajta készítés?

– Nehéz válaszolni. Inkább megfordítanám a kérdést. Vajon egy itt élő író, aki mondjuk itt születik, itt nő fel ebben a városban, tud-e szorosan Kolozsvárról írni? Nagyvárosi példák azért nem jók, mert ha például budapesti írók Budapestről írnak, az sokkal evidensebben adja magát, nagyobb a tér, amit a szem befoghat. Kolozsvárral kapcsolatban viszont van ez a külső-belső viszonyom. Egyrészt belülről is látom, mégiscsak tudok valamit erről a helyről, hiszen itt nőttem fel, és most is elég szoros viszonyban vagyok ezzel a várossal. Visszajárok ide, kutatás végett, de akkor is jövök, amikor semmi dolgom, tehát nagyon erős a kötődésem. Ugyanakkor mégis valahogy van már egy távolság is közöttünk, kicsit kívül kerültem a városból. Talán ebből adódik az, hogy bizonyos

értelemben könnyen foglalkozom a várossal, az időrétegeivel. Azt is el kell mondanom ugyanakkor, hogy nincs egy eldöntött írói programom miszerint márpedig én ezzel fogok foglalkozni. De mégis csak ez izgat. Egyelőre semmi más nem érdekel ennyire szenvedélyesen, márpedig a szenvedély fontos eleme az alkotásnak. És nyilván van egy teherletétel része is ennek, mint az alkoholistáknál, megvallják a legbűnösebb dolgokat, amiket csináltak.

– Valamiféle tanúságtételek ezek a regények?

– Nem tanúságtétel, de mégis úgy érzem, hogy vállalt feladat, amit nem kívülről tettem rám, hanem én „álltam bele”. Nekem ezzel dolgom van, el kell mondanom, amit én el tudok ezekről a történetekről mondani, és ha a végére jutottam, akkor valami mással fogok foglalkozni. Ezért mondtam, hogy egyfajta teherletétel. Az első könyvem a személyes múlt, a második az 1910-es, 1920-as évek, most kerülnek sorra az ötvenes évek, és még ki tudja mi lesz. De azért olyan végtelen sok könyvet nem fogok Kolozsvárról írni, és nem látom, hogy a 18. századról akarjak írni, mert nem érzem a jelenbeli való kapcsolatát. Ez a jelenhez kötődés a legfontosabb, hiszen én a magam jelenéből tekintek a múltra, vagyis jelen és múlt fogják egymás kezét.

– 1990 óta élsz Magyarországon, ugyanolyan hiteles mesélő lehetnél, hogyha ezekre az évekre tekintenél vissza. Sőt, lehet, hogy érdekes lenne megtudni, hogyan élted meg ezt a váltást, a budapesti válást.

– Remélem, hogy eljön az idő, amikor arra rálátok. Ugyanakkor folyton úgy érzem, hogy nagyon nagy távlat kell ahhoz,

hogy megértsük a saját életünket. A kilencvenes évek elejéről nyilván nem tudok még beszélni, s bár az emlékek frissek, de az élmények között sok traumatikus dolog is van. Én legalábbis az a fajta író vagyok, akinek nagyon sok idő kell, amíg megemésztí a saját dolgait, élményvilágát. Ez az időtávlat nincs még meg az én budapesti létemmel kapcsolatban, míg a kolozsvárral már bőven megvan. Nyilván nem véletlenül a pszichológia is folyton a gyerekkori, fiatalkori bevésődésekkel foglalkozik, és azért az én személyiségemnek az alapvonalai mégiscsak itt, ebben a térségben alakultak ki. Persze a felnőtté válásom már Magyarországhoz kötődik, de az alapminták mégis ide fűződnek. És továbbra is van egy szinte irracionális érdeklődésem az iránt a térség iránt. Azért mondom, hogy irracionális, mert nem tudom a választ arra: miért érdekel jobban az, hogy kimenjek Méréba, mint az, hogy elmenjek Barcelonába? Persze ebben nyilván az is benne van, hogy már voltam Barcelonában és elég sok mindent láttam. Méréban is voltam persze, de oda nagyon szívesen kimennék most, ebben a pillanatban is, de Barcelonába nem annyira. Talán valami olyasmi lehet az emberben, hogy Méréához hozzá tudok adni valamit, mondjuk íróként, Barcelonához sokkal kevésbé.

– Színikritikával foglalkoztál sok éven keresztül, aztán egyszer csak előálltál az első könyveddel, A hóhér házával. Készültél rá, volt ennek előzménye, vagy egyszerűen egyszer csak megírtad? És miért pont ezt a periódust?

– Kamasz koromban nagyon sokat írtam, így majdnem evidens volt, hogy írónak készülek. Ebben – helyi és összmagyar viszonylatban is – jelentős írók támogattak, odafigyelték rám. Kányádi Sándortól Szilágyi Istvánig, Szócs Gézától Mózes Attiláig és Balla Zsófiáig figyelgettek, támogatták a fiatalokat. Egyébként nem tudom, hogy az akkori szárnybontogatók közül hányan vannak a pályán, azt hiszem, nem olyan sokan. Mindig sokkal több fiatal tehetség van, mint akiből valóban író lesz. Én is a Magyarországra költözéssel teljesen elbizonytalanodtam, félre is tettem azt a szándékot, hogy én író

■ Méréához hozzá tudok adni valamit íróként, Barcelonához sokkal kevésbé.

akarjak lenni. Aztán az egyetem végén, abban a nagy elvesztésben, amiben szokott lenni az ember, egy hosszú szeptérvári ösztöndíj alatt kezdtem el írni, és nagyon erős volt a készítés, hogy az apám történetét írjam meg. Az ő története pedig ebbe a korszakba van beleágyazva, az 1970-es 80-as évekbe. Vagy legalábbis az a része, amit én ismerek, mert érdekes volna az előző korszaka is, de azt történetként kéne föltárnom. Apámat tizenhárom éves koromban vesztettem el, ebből következett az az erős vágy, hogy azt a fájdalmat, azt a világot, vagy annak egy részét írjam meg. Ez 1996

táján volt. Írtam is akkor belőle elég sokat, de nem publikáltam, nem hittem benne. Aztán majdnem tíz év múlva fogtam hozzá még egyszer. Akkor is tulajdonképpen csak az volt bennem, hogy ez egy apatörténet, egy családtörténet, de akkor már azt a történelmi környezetet, amiben ez kibomlik, sokkal fontosabbnak láttam, hiszen láttam a következményét az életünkre, az egész világra. Már harmincöt is elmúltam, amikor elkezdtem írni A hóhér házát, azt hiszem az első ősz hajszálamat akkor láttam meg, amikor a regény már alakulgatott. De az irodalom lehet késői műfaj is, jól tesz neki az érés, meg az élettapasztalat.

– Nagyon szorosan kötődik Kolozsvárhoz, itteni történeteket mutat fel, rajtad, a családon, illetve azokon keresztül, akik névvel vagy név nélkül szerepelnek ebben a könyvben. Nem féltél attól, hogy vajon megértik-e, befogadják-e ezt a történetet a magyarországi olvasók?

– De, féltém. Kezdetben föl is merült egy kiadó, amely azonban elutasította, mondván, hogy ez egy nagyon lokális történet. Aztán a Kalligramnál jelent meg, a kiadónak van egy pozsonyi és egy budapesti részlege, tehát végül is magyarországinak számít, még ha a könyvre az van ráírva, hogy Pozsony. Aztán amikor elkezdtek a könyvet olvasni, kiderült, hogy egyrészt valami olyan világot nyit meg, amely a magyarországi olvasó számára ismeretlen, a helyi olvasó számára pedig pont az ismertsége ad hozzá valamit. A magyarországi olvasónak azért is lehet fura ez a világ, amit ő nem ismerhet, mert a magyar nyelvű erdélyi irodalomban nincsenek román hősök, nincsenek román szereplők. Ha vannak, akkor csakis negatív hősök. És megfordítva, a 19. századi román irodalomban is például a magyar hősök mind negatív hősök. Ez a mi régióviszonyunk. Ebben nagyon kölcsönösen és hasonlóan tudunk működni. Az erdélyi irodalomban például még soha senki nem írta meg, hogy milyen egy vegyes házasság. Se román, se magyar író. Most nem ötleteket adok íróársaimnak, mert van elég ötletük, csak éppenséggel hiányzik a valóságnak az a dimenziója, ahogy itt együtt élnek emberek, együtt dolgoznak, gyereket csinálnak.

– És hogy milyen konfliktusok vannak az együttélés folyamán.

– Pontosan. Ilyen szempontból tehát volt félelmem, de tulajdonképpen úgy éreztem, hogy van egy elég erős történet, és nem baj az, ha lokális. A lokális történetek ugyanis mindig izgalmasabbak, mint a globális történetek, mert azok nem elég specifikusak. Arról például sokkal szívesebben olvasnék, hogy hogyan él egy cigány ember a családjával Abonyban, mint arról, hogy hogyan utazik egy középosztályi szingli két hétre Londonba. A bulvárnak ez a felületes, globális nézőpontja egyáltalán nem érdekel.

– Ezt követően aztán történt egy meredek váltás. Írtál egy másik regényt, amely nyelvi és tematikai szempontból teljesen más. A Fejtől s lábtól is szorosan kötődik Erdélyhez, de egy kicsit ki is tekint a lokális történetekből, mert

budapesti és bécsi helyszíneket is érint. Megmutatod azt is, hogy a század elején hogyan látja Budapestet az erdélyi értelmiség. Sokszor volt az az érzésem, hogy sok minden nem változott azóta. Ráadásul egészen különleges, egyfajta kreált nyelvezetet választottál ehhez a regényhez. Felmerül ismét ugyanaz a kérdés, csak más szempontból: nem féltél attól, hogy ebben az esetben ez a furcsa nyelvhasználat nehezíti meg a befogadást?

– De, ez a félelem mindig megvan. Vagyis az a gyanús, ha nincs. Azért is, mert én nem tudok egyszerűen írni, tehát mindig bonyolult formá-

■ Sokszor érzem azt, hogy lebecsüljük az olvasót, azt gondoljuk, hogy egyszerűen emészthető, rövid, könnyű dolgokat fog kedvelni.

kat választok. Az első könyvemnek is minden fejezete egy mondat. Az egy nehéz forma, bele kell helyezkedni. Amikor odaadtam a kiadónak a Fejtől s lábtól-t, azt mondta, hogy nagyon tetszik neki, de háromszáz példányt fogunk eladni belőle összesen. Pillanatnyilag nem tudom, mennyinél tartunk, de a tavalyi könyvhétre jött ki a negyedik kiadás. Sokszor érzem azt, hogy lebecsüljük az olvasót, azt gondoljuk, hogy egyszerűen emészthető, rövid, könnyű dolgokat fog kedvelni. És ehhez képest az olvasók kedvelik a vastkosabb könyveket és a hosszú színházi előadásokat. Károlyi Csaba kritikus mondta egyszer, hogy ami az elmúlt húsz évben a magyar irodalomban sikeres lett, azok nem vékony könyvek. Lehet említeni a Harmonia caelestist, a Párhuzamos történeteket, és egy csomó más regényt. Az olvasók szeretnek egy világba behelyezkedni. Ez picit olyan, mint a sorozat, mentálisan ugyanaz a dolog, csak ez nehezebb feladat, mert olvasni nehezebb, mint sorozatot nézni, intellektuálisan nagyobb erőfeszítés. Érdekes módon a nyelvvel való küzdelemben az olvasó mindig inkább nyerni akar. Aki már eljut odáig, hogy kinyitja ezt a könyvet, azt mondja, egy kicsit birkódom azért, egy kicsit erőlködöm. Lehet, hogy ez egy nagyobb erőfeszítés, mint amit általában tesz az olvasmányával, de ő nyerni akar, és nem feladni, és azt mondani, hogy pfuj, ezt nem lehet elolvasni. Meg aztán van egy ilyen különös lélektani mozzanat, hogy ha valamit nehéz olvasni, akkor arra oda kell figyelni. Ha könnyű olvasni, akkor gyorsan haladunk vele, átugrunk részeket, gyorsan végzünk vele és körülbelül ugyanolyan gyorsan el is porlik az emlékeztünkben. De ha erőfeszítés kell hozzá, akkor sokkal jobban átjön az, amiről beszélsz, pontosan azért, mert a nyelv arra kényszerít, hogy figyelj oda a mondatra, miért írta, miért ezt és így írta, hogyan kéne összevetnem ezt a saját tapasztalatommal. Ezek a mentális erőfeszítések tulajdonképpen nagyon produktívak az olvasó szempontjából.

– Feltételezem, hogy nagyon sok dokumentálást igényelt ennek a könyvnek a megírása, hiszen egyrészt el kellett sajátítani

